

до обов'язкової евакуації із зон активних бойових дій, тимчасово окупованих територій тощо. Саме тому, коли ми говоримо про особу жертви, необхідно завжди враховувати об'єктивні (зовнішні) умови, в яких було вчинено кримінальне правопорушення.

Тимошенко Віра Іванівна,
головний науковий співробітник відділу
організації наукової діяльності та захисту
прав інтелектуальної власності Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор

ОСНОВНІ ФАКТОРИ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Криміналізація суспільних відносин нині спостерігається в багатьох країнах світу, гостро відчутна вона й в Україні. Зазвичай громадянин є беззахисним перед криміналітетом, а злочинці – не завжди покараними. Така ситуація змушує сучасну науку звернутись до осмислення ряду актуальних проблем, що стосуються причин і наслідків протиправної поведінки, позначити шляхи її попередження.

Серед основних факторів протиправної поведінки у першу чергу привертають увагу причини економічні. Це кризовий стан економіки, навіть звичайна економічна нестабільність, розпад організаційно-економічних, виробничих зв'язків і структур, недоліки функціонування фінансової системи країни, бідність населення.

Однією із значущих причин протиправної поведінки є соціальна нерівність. Різке соціальне розмежування, корупція, злидні більшості населення – це соціальні феномени, які в сучасній Україні реалізовані повною мірою. Соціальна нерівність призводить до деформації соціальної сфери, погіршення стану здоров'я населення, у тому числі здоров'я психологічного, збільшення кількості осіб з алкогольною або наркотичною залежністю, що позначається на поведінці окремо взятої людини, її деградації та рості показників злочинності.

За підсумками перших трьох кварталів 2022 року падіння ВВП в Україні оцінюється на рівні 30 %. Серед негативних факторів, що вплинули на економіку, виділяють погоду та дії російських окупантів. Реальний ВВП України до кінця 2022 року може впасти на 35–40 %, основна причина – розв'язана росією війна проти України [1]. Відповідно й надалі буде поглиблюватись зубожіння більшої частини населення та посилюватись майнове розшарування, що не сприяє правомірній поведінці. Майнова нерівність, як відомо, породжує конфлікти у суспільстві та злочини проти власності.

Правоохоронці системи Міністерства внутрішніх справ України зараз фіксують збільшення рівня злочинності у порівнянні з початком військової агресії російської федерації, а також – збільшення рівня окремих видів злочинів у порівнянні з минулими роками, зокрема

злочинів, пов'язаних з незаконним поведінням зі зброєю, та збільшення кількості автоугонів [2].

До негативних впливів на поведінку людини можна віднести й коронавірус COVID-19, який, за оцінкою експертів міжнародної організації Global Initiative Against Transnational Organized Crime спричинив зростання попиту на ряд товарів, у тому числі захисне спорядження і продукцію фармацевтичних фірм за паралельного падіння їх поставок; зниження мобільності населення та закриття кордонів; збільшення попиту на цифрові рішення, в тому числі через роботу дистанційно; зростання тривожності населення. Корупція і зв'язки з організованими злочинними угрупованнями стали глобальною проблемою системи охорони здоров'я, яка проявляється як на державному рівні (при закупівлях, розподілі ресурсів), так і на індивідуальному.

Особливе занепокоєння викликає саме тотальна корупція в Україні, яка часто пов'язана з організованою злочинністю. Зараз у загальному рейтингу Україна знаходиться поряд із Есватіні, Замбією, Непалом, Єгиптом та Філіппінами. За даними Transparency International Ukraine в 2021 році наша країна перемістилась із 117 на 122 місце зі 180 можливих. За рік Україна втратила в Індексі сприйняття корупції один бал і тепер має 32 бали зі ста можливих [3].

До політичних причин протиправної поведінки слід віднести політичну нестабільність, недовіру до влади, використання можновладцями своїх повноважень у корисливих цілях. Усюдишуща корупція призводить до проникнення у владні структури представників криміналітету. Цьому сприяють і недоліки законодавства, його невідповідність сучасним умовам, особливо його нечіткість. Не на останньому місці за значимістю й пасивність громадянського суспільства, яке не можна вважати повністю сформованим, згорання демократичних інститутів, незавершеність реформ у всіх сферах суспільного життя, його бюрократизація та посилення боротьби за владу із застосуванням будь-яких засобів, незважаючи на їх законність і відповідність моралі. Нарешті, це національно-етнічні та релігійні конфлікти політичного характеру.

Істотними є ідеологічні (соціально-психологічні) причини протиправної поведінки, що призводять до деформації духовної сфери та слугують однією з причин злочинності. Це соціальний песимізм, тривога та невпевненість у завтрашньому дні, правова безграмотність та деформація правової свідомості. До протиправних вчинків може призводити моральна деградація особистості. Недоліки морального виховання проявляються в тому, що людина не має жодних уявлень про обов'язок, честь і гідність, звикає робити тільки те, що їй вигідно та безпечно. Можна виділити ряд ознак моральної деградації суспільства. Перш за все це створення у соціальних мережах ілюзорного образу успішної людини. Розміщення в Інтернеті інформації щодо прикрас, дорогого одягу, відпочинку, вечірок і т. п.

свідчить лише про те, що людина глибоко приховала свої справжні мрії і прагне лише визнання оточуючих [4].

Нині вже сформувався особливий тип особистості із кризовою чи катастрофічною свідомістю. Людина відгороджується від нестерпної соціальної реальності жорстким психологічним бар'єром, її поглинають власні проблеми. Байдужість до всього та апатія стали її захистом від несправедливого світу, в якому чесна людина завжди програє. Для такого носія катастрофічної свідомості, або навіть маргінала, нормою поведінки стає агресивність стосовно зовнішнього світу та самого себе.

В основі деформації суспільної свідомості лежить визнання грошей, власності головною цінністю, що веде до перетворення всього в товар і розмінну монету, відчуження особистості від суспільства та держави і навпаки. Такий стан справ сприяє виникненню психології індивідуалізму. До таких же результатів призводить і різного роду цілеспрямоване інформування, релігійні та соціально-психологічні впливи, нерідко приховані, які зомбують своїх adeptів та формують сектантські, екстремістські та суїцидальні настрої. Як відомо, ущербність соціуму проявляється у реальній наявності у ньому тіньової влади, тіньового права, тіньової економіки, тіньових соціальних сил та тіньової ідеології, які у комплексі є джерелом злочинності.

Істотним фактором протиправної поведінки є активна міграція населення, у тому числі й незаконна, коли мільйони людей змушені переміщатись з однієї держави в інші у пошуках роботи, притулку, безпеки. Мігранти на перших етапах свого перебування в іншій країні завжди гірше адаптовані до умов проживання, ніж місцеві жителі, що й стає причиною протиправної поведінки.

Таким чином, причини протиправної поведінки пов'язані переважно з гострими суперечностями самого суспільства, з несправедливістю та соціальною нерівністю, що існувала завжди й існує зараз, тотальною корупцією. Суспільство намагається подолати деякі протиріччя, однак з'являються все нові й нові кримінологічно значущі фактори, які детермінують протиправну поведінку. Поряд з цим, слід брати до уваги й психологічні, біологічні фактори, що визначають той чи інший варіант поведінки у кожному конкретному випадку. Можна стверджувати, що протиправна поведінка особи є результатом складної взаємодії багатьох факторів, дія яких опосередковується конкретними відносинами, конкретною ситуацією, в яку особа потрапляє.

Список використаних джерел

1. Жарикова А. Мінекономіка прогнозує ще більше падіння ВВП за підсумками 2022, ніж Нацбанк. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/08/19/690625/>.

2. Вплив війни на злочинність в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3536394-vpliv-vijni-na-zlocinnist-v-ukraini.html#:~:text=>

3. Україна за рік втратила позиції в Індексі сприйняття корупції.
URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/01/25/novyna/suspilstvo/ukrayina-rik-vtratyla-pozycziyi-indeksi-spryjniattya-korupcziji>.

4. 5 ознак деградації сучасного суспільства. URL: https://galinfo.com.ua/articles/5_oznak_degradatsii_suchasnogo_suspilstva_302368.html.

Расюк Едуард Вікторович,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ КОМУНІКАЦІЙ В ОРГАНАХ І ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ З ПРОФІЛАКТИКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Анотація. Одвічно складається так, що серед правоохоронних органів нашої держави, між ними та суспільством або окремими громадянами відсутня системна, організована та своєчасна комунікація і взаємодія. Особливо гостро постає питання щодо комунікації в органах і підрозділах Національної поліції саме сьогодні, оскільки в умовах викликів, що стоять перед українською державою, дана проблема не дозволяє вирішити низку основних питань, зокрема її щодо створення дієвої, ефективної системи профілактики кримінальних правопорушень. Саме профілактика кримінальних правопорушень слугуватиме надійним захистом українського суспільства від транснаціональної організованої злочинності та загроз, які вона несе у собі, а також злочинності у середині країни в цілому та її окремих проявів. Водночас, поліція як головний суб'єкт профілактики правопорушень займається в основному ситуативною профілактикою правопорушень, що зовсім не вирішує проблем зі злочинністю у державі. Враховуючи загальнодержавне планування профілактичної діяльності в Україні саме центральний орган виконавчої влади має формувати, координувати, спрямовувати і керувати профілактикою злочинності, але до сьогодні на належному рівні кримінальна політика у державі не здійснюється. Поява дорадчого органу при Кабінеті Міністрів України вирішить питання щодо комунікативної поведінки між усіма суб'єктами профілактики правопорушень, зокрема поліцією, та у підсумку дасть поштовх для створення ефективної, оперативної, соціальної профілактики кримінальних правопорушень у державі.

Ключові слова: комунікація, комунікативна поведінка, система, профілактика кримінальних правопорушень, суб'єкти профілактичної діяльності.

Summary. It has always been the case that there is no systematic, organized and timely communication and interaction between the law enforcement agencies of our state, between them and society or individual